Lausunto Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle 20.9.2016

Viite *Lausuntopyyntö teemasta "Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2017 talousarvioksi"*

Lausunnon antaja *Luonnonvarakeskus (Luke)/Jyrki Niemi, Olli Rantala ja Jukka Tauriainen*

Tausta

Vuoden 2017 talousarvioesityksen Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan selvitysosassa todetaan, että hallinnonala turvaa kotimaisen ruoan tuotannon ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävän käytön sekä luo edellytyksiä niihin perustuville elinkeinoille ja hyvinvoinnille. Seuraavassa tarkastellaan maataloustuotannon näkymiä huomioiden vuoden 2017 hallinnonalan määrärahoissa tapahtuvat muutokset, maatalouden kannattavuuskehitys ja markkinatilanne.

Maataloustukien kehitys

Vuonna 2017 viljelijätukia maksetaan talousarvioesityksen mukaan yhteensä 1 717 milj. euroa (Taulukko 1). Yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukea on varattu talousarviossa yhteensä 1 382 milj. euroa. Tämä tuki koostuu peltokasvien ja kotieläinten ns. CAP-tulotuesta (530 milj. euroa), epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (552 milj. euroa) ja ympäristökorvauksesta (300 milj. euroa).

EU-tukien lisäksi maatiloille maksetaan vuonna 2017 kansallista tukea yhteensä noin 335 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pohjoisesta tuesta (295 milj. euroa), Etelä-Suomen kansallisesta tuesta (25 milj. euroa) ja eräistä muista kansallisista tukimuodoista (15 milj. euroa).

Taulukko 1. Viljelijätuet Suomessa 2011–2017, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2012	2013	2014	2015	2016arvio	2017arvio
EU-tulotuki*	539	539	524	527	528	530
Luonnonhaittakorvaus	422	412	423	552	547	552
Ympäristötuki**	363	379	369	338	300	300
Kansallinen tuki	534	505	499	325	322	335
Yhteensä	1 858	1 835	1 815	1 742	1 697	1 717

*EU-tulotukeen sisällytetty EU-markkinatuki.
**Ympäristötukeen on sisällytetty myös eläinten hyvinvointiin ja ei-tuotannollisiin investointeihin liittyvät tuet.

Vuosina 2012–2014 maatalouden viljelijätuet olivat Suomessa keskimäärin 1 836 milj. euroa vuodessa. Vuosina 2015–2017 viljelijätukia maksetaan keskimäärin 1 719 milj. euroa vuodessa. Tämä on lähes 117 milj. euroa eli noin 6 % vähemmän kuin vuosien 2012–2014 keskiarvo.

Maatalouden kriisipaketti

Talousarvioesityksen yhteydessä esitetään myös yhteensä 50 miljoonaa euroa maatalouden eri kriisitoimien rahoittamiseksi. Tästä kriisipaketista vuoden 2017 talousarvioesityksessä maatalouden kansalliseen tukeen on lisätty 10 miljoonaa euroa. Tuki kohdennetaan erityisesti investointeja tehneille tiloille. Lisäksi maatalousyrittäjien jaksamiseen kohdennetaan 1 miljoona euroa sekä lomitustoimintaan 10 miljoonaa euroa, joka käytetään mm. viljelijöiden maksujen alentamiseen.

Lisäksi maatilojen maksuvalmiutta vahvistetaan lainojen valtiontakauksilla ja maksuhelpotuksilla sekä tukimaksujen aikaistamisella. Jo aiemmin on päätetty maa- ja puutarhatalouden kansallisen tuen lisäämisestä 6,7 miljoonalla eurolla ja luonnonhaittakorvausten korottamisesta 20,3 miljoonalla eurolla. Samoin aiemmin päätetysti vuonna 2017 pääomitetaan Maatilatalouden kehittämisrahastoa 38 miljoonalla eurolla ja elintarvikkeiden vientimarkkinoita avataan 1,5 miljoonalla eurolla osana biotalouden kärkihankkeita.

Maatalouden kannattavuuskehitys

Vaikka maatalouden yrityskoko ja liikevaihto ovat kasvaneet 2000-luvun alusta ripeästi, maatalous- ja puutarhayritysten taloudelliset tulokset ovat jääneet heikoiksi. Yritysten kannattavuus on heikentynyt koko 2000-luvun ajan. Vuotuiset vaihtelut ovat kasvaneet, mutta trendi on ollut aleneva. Tavoitteeksi asetettuja oman työn palkka- ja pääoman tuottotavoitteita ei ole saavutettu. Reaalinen yrittäjätulo tilaa kohti on laskenut eikä pääomalle ole saatu tuottoa.

Pitkällä aikavälillä maatalouden tuotantokustannukset ovat nousseet tuottoja nopeammin. Tuotantotarvikkeiden hinnat, erityisesti energiatuotteiden, lannoitteiden ja rehujen hinnat ovat nousseet 2000-luvulla voimakkaasti. Vuonna 2013 tarvikkeiden hinnat tosin kääntyivät laskuun pitkittyneen taantuman ja raaka-ainehintojen laskun seurauksena. Vuosina 2013 – 2015 tarvikehinnat laskivat 5 % ja panoshintojen koko indeksi 3 %.

Maatalous- ja puutarhayritysten tuloksia on heikentänyt viime vuosina tuottajahintojen aleneminen samalla kun tuotantokustannukset ovat pysyneet lähes ennallaan. Muutaman suotuisan vuoden jälkeen lähes kaikki keskeiset tuottajahinnat kääntyivät laskuun 2013 – 2014. Viljan ja öljykasvien hintojen lasku käänsi viljatilojen tulokset laskuun jo vuonna 2013. Kiinan

ostojen vähentyminen ja Venäjän elokuussa 2014 asettamat vastapakotteet ovat puolestaan vaikuttaneet erityisesti lihan ja maidon hintoihin ja markkinoihin koko EU-alueella.

Kotieläintiloilla alentuneiden hintojen vaikutukset näkyivät tuloksissa erityisesti vuonna 2015. Luonnonvarakeskuksen maaliskuussa 2016 julkistaman ennusteen mukaan maatilojen yrittäjätulo putosi vuonna 2015 noin 40 % edellisvuodesta. Tulos riittää kattamaan vain viidenneksen tavoitteina olleista yrittäjäperheen palkasta ja oman pääoman korkotuotosta. Hintojen lasku yhdistettynä uuden tukijärjestelmän tuomiin maksuviiveisiin ovat ajaneet maatiloja kannattavuus- ja maksuvalmiusongelmiin.

Maailmanmarkkinoilla kotieläintuotteiden hintojen lasku pysähtyi vuoden 2016 alussa, ja hinnat ovat sen jälkeen olleet hienoisessa nousussa. Sekä maitotuotteiden että lihan hinnat olivat alimmillaan maalis-huhtikuussa 2016. Viime kuukausina osa sekä Euroopan että Uuden-Seelannin suurista meijeriyrityksistä on nostanut tuottajahintojaan. Myös lihan hinnat ovat maailmalla vahvistuneet viime kuukausien aikana. Lähikuukausiin liittyy kuitenkin edelleen paljon epävarmuutta ja hintavaihtelun mahdollisuuksia.

Suomessa tuottajahintojen muutokset ovat olleet vuonna 2016 hyvin pieniä. Maidon tuottajahinta on pysytellyt vuonna 2016 edellisvuoden tasolla. Naudan-, sian- ja siipikarjanlihan keskimääräiset tuottajahinnat ovat puolestaan jatkaneet laskuaan jo kolmatta vuotta. Myös viljan keskimääräinen tuottajahinta kääntyi vuonna 2016 laskuun. Heinäkuussa 2016 verrattuna edellisvuoden vastaavaan kuukauteen: leipävehnän hinta laski 12 prosenttia ja rehuohran hinta 6 prosenttia. Tiedot käyvät ilmi Luken Maataloustuotteiden tuottajahinnat -tilastosta.

Vuonna 2016 erityisesti leipäviljojen sadot jäävät Luken satoennusteen mukaan pienemmiksi kuin edellisvuonna. Eräiden tuotantopanosten (mm. rehut ja polttoaineet) hinnat ovat jonkin verran laskeneet, mikä kompensoi osaltaan tuottajahintojen alenemista. Toisaalta on huomattava, että esimerkiksi lannoitteiden hintojen lasku ei vaikuta vielä 2016 suoriteperusteiseen kannattavuuteen, sillä suuri osa lannoitteista on hankittu edellissyksynä. Näin ollen maatalouden kannattavuus ei todennäköisesti juurikaan kohennu edellisvuodesta.

Maataloustuotannon kehitys

Heikosta kannattavuudesta huolimatta maatalouden tuotanto on jatkanut kasvuaan. Vuonna 2015 meijerit ottivat vastaan 2 325 milj. litraa maitoa, mikä oli 1,6 % ja 36 milj. kg vuotta 2014 enemmän. Lihan kokonaistuotanto, johon lasketaan mukaan kaikkien eläinlajien liha, nousi vuonna 2015 lähes 400 milj. kg. Kokonaistuotanto kasvoi edellisvuodesta 3 %. Naudanlihaa tuotettiin lähes 4 % edellisvuotista enemmän. Sika- ja siipikarjanlihan tuotanto lisääntyivät 3 %:lla. Kananmunia puolestaan tuotettiin runsaat 71 milj. kg, mikä oli runsaat 6 % enemmän kuin edellisenä vuonna.

Tuotanto on pysytellyt edellisvuosien tasolla myös vuonna 2016. Verrattuna edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan vuoden 2016 tammi-heinäkuussa:

- maidontuotanto lisääntyi noin prosentin verran
- naudanlihan tuotanto väheni yhden prosentin
- sianlihaa tuotettiin lähes saman verran
- siipikarjanlihan tuotanto kasvoi vajaa 10 prosenttia
- lampaanlihan tuotanto kasvoi noin 4 prosenttia
- kananmunien tuotanto kasvoi noin kolme prosenttia

Maatilojen velkaantuneisuuskehitys

Muuttuvissa markkinaoloissa tuotannon hallittu vähentäminen on tärkeä osa sopeutumista. Raskaassa velkalastissa olevat tilat - yhtä lailla maito-, sika- naudanliha- ym. tuotantosuuntien tilat - joutuvat kuitenkin jatkamaan tuotantoa vaikka tuotannosta saatava katetuotto muuttuvien kustannusten jälkeen olisi pienikin. Raskaasti velkaisen maatilan suunnitelmista ovat päättämässä myös rahoittajat ja velkojat.

Suomessakin on vaikeasti velkaantuneita maatiloja, mutta onneksi suhteellisen vähän. Heikosta kannattavuudesta huolimatta vakavaraisuus on pysynyt toimialalle tyypillisen hyvänä. Omavaraisuusaste - eli oman pääoman suhde tilan koko pääomaan – oli vuonna 2014 keskimäärin 74 %, korkein viljatiloilla ja alhaisin kasvihuoneyrityksissä ja siipikarjatiloilla. 2000-luvulla velkojen määrä on tosin kasvanut pääomaa nopeammin, joten investointien rahoitus on nojannut pitkälti vieraaseen pääomaan ja investointiavustuksiin.

Myös velkojen suhde liikevaihtoon eli suhteellinen velkaantuneisuus on kasvanut 2000-luvun alun 60 prosentista lähes 90 prosenttiin. Viime vuosina velkojen lisäys ja liikevaihdon hidas kasvu on kääntänyt velkaantuneisuuden nousuun. Erot velkaisuudessa tilojen ja myös tuotantosuuntien välillä ovat suuria. Velat ovat kasaantuneet investoiville tiloille. Suuri velkamäärä lisää rahoitusriskiä, jota matalat lainakorot ovat toisaalta helpottaneet.

Päätelmiä

Viime vuosina globaalit talouden suhdanteet ja säävaihtelut ovat heiluttaneet maataloustuotteiden ja raaka-aineiden hintoja ja markkinoita varsin rajusti. Tämän seurauksena suomalaisten maatilojen kannattavuus on heikentynyt selvästi. Tulo- ja investointitukien ehdoilla voidaan osaltaan vaikuttaa maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitykseen, mutta vain rajallisesti. Korkeillakaan tuen tasoilla ei voida ylläpitää tuotantoa ja investointeja, jos markkinanäkymät ovat pitkään huonot.

Vaikka markkinat ohjaavat yhä enemmän sitä, mitä maatalouden tuotannolle ja tuloille tapahtuu, viljelijä- ja investointituilla on edelleen keskeinen merkitys maatalouden tulotason ja

tuotantovolyymien ylläpitäjänä. Vuosina 2012–2014 tukien osuus maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotosta oli Luonnonvarakeskuksen kokonaislaskennan mukaan keskimäärin 33 %.

EU:n maatalouspolitiikan vuonna 2013 sovitun uudistuksen seurauksena maatilojen saamien tukien määrä pienenee EU:n käynnissä olevalla ohjelmakaudella 2014–2020. Tuen tason noin 6 %:n lasku tapahtui pääosin vuosien 2014–2016 aikana. Vuonna 2017 viljelijätuet säilyvät Suomessa talousarvioesityksen mukaan lähes samalla tasolla kuin vuonna 2016.

Jotta myönteinen rakennekehitys maataloudessa jatkuisi ja tuotannon taso säilyisi, maatalouden tukiin tarvitaan jatkossakin vakautta ja pitkäjänteisyyttä. Tulo- ja investointituki ovat toisiaan täydentäviä kannustimia myös investoinneille. Maataloustuotteiden markkinoiden epävakaus ja satotasojen vaihtelu ovat lisänneet epäonnistumisen riskiä ja investointien tuottovaatimusta.